

SUBRATORUL

LITERAR

REVISTA SĂPTĂMĂNALĂ

ANUL I.—No. 8

5 NOEMBRIE 1921

SUMARUL :

E. Lovinescu	Figurine
G. Rotică	Dusmanii
M. Celarianu	Ideal
Gh. Brăescu	Criminul
Alice Soare	S'a asternut
Dragoș Protopopescu	Replică la sonetul Veneției
Em. Ciomac	Simfonia IX-a la București
Alexandru Bilciurescu	Bătrân

CRONICA LITERARĂ—M. LONGULESCU ȘI E. LOVINESCU : Ion Trivale.

CRONICA IDEILOR.—B. FLEDOIANU : Un aspect al educației.

CRONICA DRAMATICĂ.—F. ADENCA : Teatrul Regina Maria :
Suprema Forță.

CRONICA ARTISTICĂ.—VICTOR ION POPA : I. Pavelescu.

— INSEMNAȚI LITERARE. —

EDITURA ALCALAY & CALAFATEANU

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică și Culturală

Prețul unui număr

LEI 2.—

Abonamente : pentru un an Lei 100.—

" " 1/2 " " 60.—

Abonamente se primesc la :

Administrația Revistei „Sburătorul Literar“

BUCUREȘTI

STRADA SMÂRDAN, 4

și a librăria „Mercur“, București, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondență,
trimițându-se costul respectiv prin mandat poștal,
la Administrația Revistei.

Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe adresa
d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT DE

E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu,
Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Pa-
trașcanu, N. Gane, Gh. Lazăr, D. Anghel, C. Stere,
Figurine literare, Anticipații literare, etc.

Ed. „Ancora“ Alcalay & Calafateanu

PREȚUL LEI 15.—

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ȘI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

FIGURINE

LUCIAN BLAGA

III

A stabili un raport de asemănare între doi termini din lumi diferite e încă un proces intelectual. Fără a avea valoarea de abstracție a unei metafore, comparația reprezintă totuși o efort de caracterizare prin asociere. Pe calea regresivă a efortului intelectual se poate scobori și mai mult; impresionismul modern cunoaște și simpla transcripție a senzației.

Valoarea lui depinde însă de natura impresiunii. Oprindu-se în domeniul senzației pure, nu ne poate oferi decât un material poetic neprelucrat; trecând în suflet, se face interpretul unei stări sufletești neorganizate, elementare, cinestezice. Poezia d-lui Lucian Blaga cunoaște și impresionismul exterior limitat la o imagine de ordin fizic; se scoboară însă și în suflet pentru a-i fixa atitudinea momentană; valoarea lui variază deci după variațiile calitative ale impresiei.

Pur vizual este, de pildă, în *Isvorul nopții*:

„Ochii tăi sunt așa de negri încât îmi pare că din ei au izvorit noaptea ce acopere întreg pământul“

sau în *Visătorul*:

„Visând că raza de lună e așa lui, paiajenul se înalță pe ea“

sau în *Vara*:

*În soare spicele își țin la sân grăunțele ca niște
prunci, ce sug;
iar Timpul își întinde leneș clipele
și așipește între flori de mac:
... la ureche-i țărăie un greer...*

sau în *Gândurile unui mort*, *Martie*, *Fiorul*, *Din copilăria mea*, *Mă odihnesc lângă o piatră de hotar* și încă în câteva mici poeme. În altele, poetul trece dela aspecte obiective la aspecte sufletești. În *La Mare*, el fixează senzația sufletului ce se simte pierdut în infinit :

Stau pe țărm și — sufletul mi-l dus de-acasă :
S'a pierdut pe-o cărare 'n Nesfârșit și nu-și găsește
Drumul înapoi.

În admirabilul *Gorun*, liniștea gustată sub ramurile copacului e solia liniștei anticipate a sicriului ce i se va ciopli din lemnul lui :

Poate că
Din trunchiul tău îmi vor ciopli
Nu peste mult sicriul, —
Și liniștea,
Ce voi gusta-ô între scândurile lui,
O simt, cum frunza ta mi-o picură în suflet —
Și mut
Ascult cum crește 'n trupul tău sicriul,
Sicriul meu,
Cu fiecare clipă care trece,
Gorunule, din margine de codru,

Aiure, sufletul ostenit se simte renăscând pe buzele unei femei ce cântă :

... Pe buzele ei calde mi se naște sufletul.
(În lan).

* * *

Este evident deci că modernismul d-lui Lucian Blaga nu constă nici în colectarea emoției din domenii rezervate speculației intelectuale, nici în exprimarea ei prin procedee intelectuale, ci în reducerea ei la factorul elementar al senzației. Și în acest înțeles, nu e o noutate, ci e una din trăsăturile lirice contemporane, căreia exotismul extrem-oriental nu i-a adus decât un stimulent. În clina lirismului, această poezie n'ar fi depășit un loc modest și egal. L'a depășit totuși ; în mișcarea noastră literară, d. Blaga a determinat o undă distinctă și a solicitat servilismul detestabil al imitației. În dosul psihozelor trebuiesc căutate principii mai active și mai personale. Adevărata originalitate a d-lui Blaga nu stă deci în faptul de a ne fi dat o poezie

a senzației (a cărei origine merge la Macedonski) ci de a fi fost un creator de imagini. Într'o epocă în care limba e roasă de o uzură milenară, în care metaforele au devenit moneda ștearsă a cuvântului comun, în care asistăm totuși la încercările desperate dar neisbutite ale tinerilor scriitori de a prinde din aer imagini rare pentru a crea o figurație verbală distinctă de cea a generațiilor ce ne-au precedat, — d. Lucian Blaga a adus o contribuție fericită. Dintr'odată, cu o artă definitivă, a reușit să pună în circulație o serie de imagini poetice, de o originalitate și frumusețe incontestabile. Din tiparele lor, a roit peste literatura română stolul contrafacerilor supărătoare. Talentul creatorului se desface în jetonul imitatorilor: răsplata dureroasă a orgoliului de a crea ceva.

Nu tăgăduiește nimeni valoarea imaginii în fraza poetică. Semnificativ pentru opera d-lui Blaga nu este însă întrebuințarea imaginii ca un element util al poeziei, ci ca un scop în sine. Cele mai multe poeme ale lui nu sunt decât imagini cizelate și prețios încadrate. În loc de a le insera într'o complexă alcătuire poetică, d. Blaga le detașează și le prezintă separat; sclipirile lor nu pot însă înlocui flacăra absentă. În aceste condiții, opera d-lui Blaga este o cale lactee de pulbere poetică fără a constitui o poezie consistentă și organică.

E. LOVINESCU.

PRIN PÂCLELE DE TOAMNĂ

DUȘMANII

Privirea lor urâtă, tu știi, iubita mea,
Ce-adânc în ochii noștri și 'n suflet se 'nfingea.
Pierdută voia bună era pentru o seară,
Când se 'ntâmpla vre unul în cale să răsară.
Tu știi cu câtă groază îi ocoliam și-acum
Prin negura de Toamnă când îi zăresc pe drum,
Tot sufletu-mi, tot dorul de gene li s'anină.
Și cum le văd prin ceață privirea lor haină,
Din care până astăzi de tot nu s'a sfârșit
Prigoana lor ce-mi spune că știu ce-am tăinuit,
Aș vrea pe totdeauna să duc cu mine-acasă
Privirea cea haină ce-o văd prin pâcla deasă.

G. ROTICĂ.

IDEAL

O clipă 'n noaptea lumii, iubito, ne-am zărit ;
Și-acum ne urmărim neconținut.

Noi mergem ;
Lumea 'ntreagă rămâne în drumul greu
Și-ades, sub umbra morții, trudită, se oprește
Și lung se 'nbrățișează, o lungă 'nbrățișare,
Cât facem noi o mie de pași, mergând mereu.

Ea stă — și 'nfinge ochii, pierduți, în larga zare,
Se frânge 'n lungi popasuri demonicul convoi,
Pe când sub noaptea mută, adâncă, fără zare,
Doi pași răsună 'ntr'una și 'ntruna : mergem noi.

În văile-adumbrite ca umbre nălucim,
Pe dealuri răsuflarea deabia mai licărește,
Tot cerul ne apasă, cu bolțile de fum ;
Pe șes ne-adoarme mersul, de dealuri și de drum :
Pământu-ntreg ar vrea să poposim.

Dar lunga 'nbrățișare a lumii ne 'nspăimântă,
Cu geamătul de oase, ce 'ntr'una l-auzim,
Scrâșnind în fericirea ei, ce cântă.

Noi cari ne iubim,
Sorbindu-ne potecile pe cline,
Pe dune 'nprăștiate, pe piscuri argintate,
Cu visurile noastre 'ncoronate,
O, noi, noi n'am pornit să ne 'ntâlnim !

Pe drumurile fără de popas, sub ochiul meu faci
[fiecare pas,

Chiar dacă noaptea te topește 'n plumbul ei ;
Sub ochiul meu îți legeni trupul sfărâmat
Și-ți scuturi părul 'ncărunțit de praf,
Sub ochiul meu alergi, neconținut,
Și 'n ritmul pașilor mei calci, cu pas cumplit.

Abisu 'ntunecat, cu 'n fir de rază
Ne leagă 'n lumea largă depărtarea
Și cerne licăriri pe drumul nostru,
Să nu ne rătăcim;
Ne 'nbrațisem ca Soarele cu Zarea
Și ne iubim frenetic, cu disperarea
Eternului colind.

Cu fiecare vale ce cobori,
Cu fiecare munte ce ridici,
Cu fiecare-amenințare de prăpăstii,
Îți vine să te-oprești la câte un om,
Să-l smulgi din armonia 'nbrațisirii,
In neagra trudă a sufletului tău.

Dar, eu, pe drumuri lungi, colind mereu,
Strigându-te, cu groaza părăsirii,
Din negrele genune 'n cari pier,
Din crestele pe cari-abia răsar,
Și mă aplec din vârful munților spre tine,
Solitar.

Te chem, te chem în zare, și pornești...
Pe drumul nesfârșit ne re'ntâlnim
Căci nu vreau visul alb să 'l prăvălim
In pleava fericirii omenești...

.....
Și viața noastră este mersul
Și ne 'npăcatul dor,
In noaptea lumii, ce-o 'npânzim
Cu raze lungi și-o 'ncercuim
Cu 'n fulger de fior.

MIHAIL CELARIANU

CRIMINALUL

În anul 1913, expediția noastră înainta vertiginos în Bulgaria pustie. Ajunsesem pe malul Iskerului. Soldații, arși de soare, se scăldau setoși cu strigăte sălbătice în apa rece și cristalină a râului.

Unii din ei dându-se afund apăreau la suprafață lucioși, negri, rotunzi ca niște câini de mare cu gurile garnite de raci, pe cari-i țineau meșteșugit între dinți. Trupuri goale, bronzate, impudice, mișunau pe maluri printre rufe murdare, petecite ce se uscau întinse la soare.

Deodată, un svon absurd, desprins nimeni nu știa de unde, vesti dușmanul. Cât te-ai freca la ochi, coada coloanei ce abătea greoaie din șosea se desfășură nebună, fără ordin și într'o învălmășeală neînchipuită, pe o sprânceană de deal, de unde porniră toți să tragă la disperare, în văzduh, fără țintă. „Bulgarii“ era strigătul care circula cu iuteala fulgerului printre unități. Un locotenent de artilerie de bună seamă, rezervist, sclipitor în haine groase, galopă nebunește pe drumul mare fluturând chipiul, răcnind cât îl lua gura: „In baterie, în baterie!...”

Un comandant desbrăcat neștiind ce să hotărască săria șanțul șoselei, înainte și înapoi fără să bage de seamă soldatul evreu ce se pitulase în el și peste care sărise de mai multe ori. Ceva mai departe, la pădure, într'o poiană, lângă trăsura de ambulanță deshămată, un medic grăsuliu, cu ochii spălăciți, ciupit de vărsat, muștruluia un soldat. Palme bine cumpănite, date cu tact și din greu întăria fiecare întrebare. Soldatul roș ca o sfeclă se clătina fără fereală, ca un turn, gata să cadă, prins la timp de doctor care, înșfăcându-l de bluză, îl aducea din nou la lungimea brațului.

— (Poc!) „Unde-i castravetele, mă?”

— „Trăiți, don Căpitan...”

— (Pac!) „Ce-ai făcut castravetele, mă?”

— „Trăiți...”

— (Poc!) „Scoate castravetele,”

— „...”

— (Pac!) „Să scoți castravetele că te ia dracul”

— „Trăiți...”

— (Poc!) „Scoate castravetele că te omor”.

Palmele aplicate când cu dreapta, când cu stânga se lipeau bine pe obrazii soldatului ud de nădușală și pocneau repetate de ecou ca niște cartușe oarbe.

— (Poc!) „Unde-i castravetele, mă!”

— „Nu știu, trăiți, don 'Căpitan”

— (Pac!) „Minți! Scoate castravetele.”

— „Iertați-mă, trăiți, don 'Căpitan.”

— Nu tâlharule. (Poc!) Unde-i castravetele?”

— „L'am mâncat, trăiți don 'Căpitan”, mărturisi rușinat păcătosul, stând în poziție, cu cismele scâlciate, cu capul gol sub cerul nemărginit.

— (Pac!) „La ce l-ai mâncat, mă?”

— „Am greșit, trăiți, don 'Căpitan!”

— (Poc!) „La ce ai greșit, mă?”

— „Lăsați-mă, trăiți, don 'Căpitan!”

— „Nu tâlharule!” (Pac!) „Cum ai îndrăsnit, să mănânci castravetele?”

— „Nu mai fac, trăiți, don 'Căpitan”.

— „Lasă-l, doctore, n'ai milă? Dă-l dracului de castravete, noi am venit aici să ne odihnim...”, îi strigă cineva nevăzut din pădure.

— D-ta, te poftesc să nu te amesteci. Fie-care cu principiile lui. Să mai poștești la castravete... îl invită doctorul lovindu-l pentru ultima oară ostenit, fără vlagă.

Spre seară, la popotă, într-o discuție aprinsă ofițerii se căsniau să afle motivul panicei. Părerile erau împărțite. Un lucru doar se stabilise sigur: nici unul din cei prezenți nu desfășurase. La un cap de masă, doctorul cu chipiul ce-i juca pe ceafă, mânca fără castraveți o friptură în sânge întinsă ca țara visată de Bulgari.

— Numai eu cunosc motivul panicei, strigă cineva provocând un moment de liniște.

— „Știu... am auzit, vrei să zici că din cauza rogojinilor ce se scuturau la fabrica de cașcaval.”

— „Aș, mai tare! Doctorul opera un soldat în pădure. Ecoul palmelor sale a fost luat drept focuri de patrulă inamică.

— „Hai s...” replică doctorul, ridicându-se de la masă și eși legănându-se ca un mușchetar, fără să poată ascunde complet un sentiment de mândrie.

GH. BRĂESCU.

S'A AȘTERNUT

S'a așternut pământul, un covor
Țesut sub pașii noștri să se 'mbine,
Și zările 'norate sau senine,
Ne-așteaptă de-o vecie 'n cadrul lor !

De când e vântul vânt, bătu sonor
Ca astăzi să m 'aducă lângă tine,
Și luna, stupul stelelor albine,
Ne-a strâns tot nouă mierea razelor !

În spațiu se resfiră universul
Ca să ni se 'ntâlnească astăzi mersul
Pe scara 'ntinsă de metempsicoză...

Și dacă-am sângerat ades pe drum,
Crescu beția din apoteoză
Cu lacrimile plânse pân'acum !

ALICE SOARE.

REPLICĂ LA SONETUL VENETIEI

Cu largi fâșii de cer din Tiepolo,
Veneție, te 'nflăcări pe lagune,
De unde boarea care vine-ți spune
Că duhul blond a poposit acolo.

În cărămida zidurilor, rune
A descifrat cu 'n deget clar Apolo.
San Marc, prelung trezindu-se 'n tremolo,
Par'c'ar voi un doge să-și cunune.

Căci de lumină înzadar pumnale
Și umbre 'n apă cad : iluminații
De fast ducal dau buzna pe canale.

Și cum îți miști o lume de sibile
Din clopote, ca 'n vremi de conjurații,
Toți morții iată-ți ies din campanile.

Veneția, Noemvra 1920.

DRAGOȘ PROTOPOPESCU.

SIMFONIA IX-a LA BUCUREȘTI

14 Decembrie 1914... Imi amintesc după—amiază aceea! Divina simfonie a lui Beethoven se dădea pentru întâia oară la noi. Sala Ateneului era înțesată de lume. Mulți oameni de seamă ai țării erau de față. Pe atunci cei ce gândesc aveau încă puțină să-și plătească un loc la concert. Se adunaseră acolo literați, pictori și oameni de știință și nesfârșite cete de studenți. Erau și mulți cântăreți de-ai noștri, întorși de curând din străinătate. Presărați pe ici-colo, puteam recunoaște și câți-va oameni politici. Starea sufletească era unică. Infrigurati așteptam parcă înfăptuirea unui lucru neobicinuit. Și așteptarea n'a fost înșelată.

Războiul lumii izbucnise de câte-va luni. Patimile protiv. nice clocoteau în firele tuturor. Diversele susceptibilități naționale erau la paroxism... în inimile românești... O încăerare sufletească se năștea cu cel mai ușuratic prilej. Și aici, în lăcașul muzicii pure, aveau să se lupte puterea, lirismul și aristocrația artei franceze a lui Berlioz și Debussy, ritmul și culoarea rusă a lui Rimsky-Korsakoff, cu geniul german și uman al lui Beethoven. Și în atmosfera aceea războinică puțini veneau să asculte imnul înfrățirii obștești. Dimpotrivă. Fie-care urâta în lumea lui, fie-care era gata să desprindă din a tot cuprinzătoarea plâsmuire sonoră, ceea ce îi venea mai la îndemână.

...Eram deci ca la începutul unei lupte când George Enescu reîntors tocmai atunci din Franța, se sui la locul lui de conducător, întâmpinat de freneticele ovațiuni ale unei mulțimi care îl adora ca pe artistul ce purta într'însul biruința sufletească întrupată și vie a neamului. Cu încetul se făcu tăcere desăvârșită. Măinile evocatoare se ridicară ca niște aripi... Și, o pasăre mălastră începu să ne poarte în văzduhurile nemărginite ale armoniei.

Luptele sfâșietoare cu soarta, groaza de noianul infinitului, goana după ideal, amintirile liniștite și duioase, extazul mistico toate aceste stări sufletești, ridicate la înălțimi de simboluri unice prin muzica lui Beethoven, se desfășurau odată cu sunetele vrăjite. Și treptat, se uitau sufletele pe sine, pământul parcă rămânea tot mai departe și în lumea aceasta nouă pe care o înfripa arhitectura sunetelor, pluteam desprinși de elementele tre-

cătoare ale lutului. Vorbeau adevărurile deapururi. O simțire de comuniune, de religioasă legătură, ne cuprindea cu încetul, iar când oda bucuriei ce înfrățește își coborî harul asupra noastră, sufletele erau pline numai de iubire...

Orfeu făcuse încă odată minunea. Muzica îmblânziise fiarele...

*

Ce este această muzică? De unde își trage ea neasemănata putere emotivă, vraja ei unică? Să căutăm a-i desprinde prețul în sine și apoi să lămurim statornicul ei înțeles social care a străbătut veacul și ne strălucește astăzi cu lumina celei mai înalte, mai adânci, mai generoase și mai moderne cugetări etice.

*

În partea întâi (*allegro ma non troppo, un poco maestoso*) dela primul freamăt de quinte peste care se suprapun frânturi din tema principală nelămurită încă nici în structură, nici în tonalitate, simți că se apropie florul unei taine nepătrunse. Parcă s'ar deschide o poartă asupra nemărginitului. Abia la măsura a 16-a se implântă hotărâtor motivul puternic și impetuos ca loviturile sorții neînduplecate. De aci înainte el va cuceri și va stăpâni totul. Zadarnice sunt orice lupte cu alte îngânări și adieri sonore mai dulci, mai rugătoare. În vâlmășagul acela sălbatec, trunchiurile de teme se frâng unele de altele și fiecare frântură crește și își capătă singură o ființă aparte până ce e biruită de alta. Trep-tat se organizează haosul. O lume făurită în lupte se naște, bogată în nesfârșit înțeles. Durerea o stăpânește. Sfâșietoarele ei străduinți sunt biruite de o voință uriașă și fatală. Pagina din urmă cu gamele ei cromatice descedente, începute de fagoți și apoi cuprinzând în *tremolo* toate corzile quatorului, este una din cele mai dramatice ce s'au scris vreodată. Vezi parcă ființa aceea a lui Michel Angelo care-și acoperă fața de groaza neantului.

În „*Scherzo molto vivace*” e numai goană, numai mișcare febrilă și acțiune. Rând pe rând intră vocile și numai felul genial cum e instrumentată această parte — fără îndoială cea mai de efect, cea mai imediată a simfoniei, — e un răspuns pentru acei cărora nu le place calitatea sunetului din orchestra redusă a lui Beethoven. Poate fi ceva mai surprinzător mai „picant” în sonoritate și mai spiritual de cât intrarea aceea în ritmul „*di tre battute*” a fagotului și apoi a celorlalte instrumente de lemn, susținute de pizzicatele corzilor? Dar trăznetul acela de timbale? D-l Weingartner care a putut vorbi cu o bătrână, o fostă coristă, la I-a audii din 1894 a putut să ne transmită povestirea unui amănunt interesant cu privire la acest efect orchestral. Atât de neașteptate și de mărețe au părut atunci octavele acelea ce saltă scurte pe timbalele răsunătoare, încât la al treilea trăznet, fără voie, lumea a izbucnit în aplauze. Și acum se întâmplă adesea același lucru. Goana nebună a scherzo-ului se domolește puțin în trio — bucată romantică ale cărei armonii izvorăsc din sânul Firii și din preajma jocurilor populare. Și aici îmbinarea corzi-

lor, apoi toată orchestra care sună ca o urlașă „armonică“ de la țară, vorbește destul pentru geniul de instrumentator al „surdu-lui“ Beethoven.

După cereasca reculegere a lungului *Adagio*, plin de amintirea durerilor liniștite și resemnate, tăiat de chemarea trambitelor profetice și isprăvindu-se în misticismul de sonorități ale lemnului (clipă divină între toate!) un *stretto* furios se svârcolește în orchestră. Una, câte una, întrerupte de mărețul recitativ-instrumental care pregătește intrarea vocii omenești, revin începuturile flecărela din părțile precedente. Dar recitativul le dă pe toate la oparte... Și minunea se întâmplă: „Bucuria se coboară pe pământ“. De la corzile orchestrei și de la vocea basului, trece la coruri, la quartetul vocal, răspândindu-se, cucerind totul, biruind o ultimă împotrivire într'un magistral fugato instrumental, făcută tot pe un fragment din tema ei. Și tema aceasta, cântec de popor, adânc germanică cu tot înțelesul ei larg uman, e variată cu belșug nesfârșit. Toate bucuriile, toată buna-voie omenească, cântă sufletelor noastre: Dragostea de femei, prietenia, marșul bucuriei eroice; grave și majestoase sună sublimele acorduri cari invoacă numele „Părintelui cersesc ce locuiește deasupra tuturor stelelor“. Se slăvește fericirea credinței. Și aici întâlnim o minune de instrumentație: Trombonul acela care susține corurile ca și în „Missa solemnis“.

În sfârșit, totul se desleagă și se încheie cu imnul înfrățirii în care parcă toată omenirea își ridică spre cer glasul proorocitor. Și oarecare vulgaritate e la locul ei, în mijlocul acestei mulțimi delirante, a acestei dionisiace și nebunești „Kermesse“ a unei mulțimi nemărginite.

Niciodată, ca în simfonia a noua, muzica lui Beethoven n'a fost mai adâncă în substanța ei, niciodată desfășurarea gândirilor sonore mai desăvârșită. Frumusețea și noblețea unică a ideilor, bogăția cu care se nasc unele din altele, închegarea aceea în formă și fond niciodată pedantă ori siluitoare, unitatea de stil și mai cu seamă construcția aceea care din dezvoltările pline de umbră și lumină după legea celui mai echilibrat contrast tinde prin toate mijloacele ei pas cu pas, către o unică țintă: Apoteoza bucuriei biruitoare de la urmă — toate aceste însușiri neplăcute fac din ultima simfonie a uriașului o lucrare deosebită chiar în opera lui. Dar nu e numai atât. Pe de o parte într-însa este temeiul pe care s'a clădit mai toată muzica veacului al 19-lea. Pe de alta, înțelesul ei moral strălucește azi mai puternic ca oricând, cu puterea pe care o au numai marile manifestații ale credinței.

Introducerea elementului vocal în simfonie este întâiul pas către *drama muzicală* a lui Wagner. Felul cum e făcută această trecere dela instrumente la vocea omenească este o inspirație artistică de geniu. Perspective imense sunt deschise de către Beethoven. *Unirea dintre muzică și poezie*, singura care ne poate

duce către forma completă a dramei, astfel cum a fost la Elenii antici, se naște în simfonia a noua.

Principiul variațiunii simfonice pe temeiul cărui avea să se desvolte mai toată muzica serioasă a veacului își capătă aci o strălucire și o înfăptuire desăvârșită. În reluarea motivelor celor dintâi trei părți, la începutul finalului găsim obârșia leit-motivului wagnerian și a principiului ciclic frankist.

Iată atâtea germene ce vor înflori în muzica viitorului. Iată valoarea ei neprețuită din punct de vedere curat muzical. Iată și pe cea din ordin etic.

Cele trei părți, dela început cu stările lor sufletești deosebite, sunt ca un rezumat simbolic al soartei noastre pământești. O concepție cosmică se vedește în toate. Rând pe rând trec în fața noastră ideile fundamentale ale lumii pe cari numai muzica le poate exprima, esența lucrurilor de cari vorbea în măreția lui teorie Schopenhauer (*universalia ante rem*). Din ținuturile acelea nețărmarit de adânci, compozitorul a voit în partea din urmă a lucrării sale, să coboare parcă mai aproape de pământ și să tragă o concluzie mai mărginită dar mai umană. Recitativul înlătură pe rând ideile cari cu vagul lor înalt și desnădăjdut, nu mai mulțumesc sufletul omenesc. Și oda lui Schiller aduce prin cuvintele ei imnul: *Bucuria*, care trebuie să închee lucrarea, ca o supremă concluzie. Omul e bun, firea e tutelară, voia bună îi înfrățește pe toți. Dragostea de oameni, simțământul de solidaritate e mai puternic în bucurie decât în suferință. Fericirea e mai creatoare în ogorul social decât durerea. Ea nu are în cugetarea lui Beethoven numai propriul ei înțeles. Ea este mai presus de toate acel sentiment de libertate, de optimistă vitalitate care mână pe omul liber în tot cursul veacului către lumină, către ideal. Și acest ideal este înfrățirea și dragostea nestinsă ca focul stelelor din cer. E o mare și poetică idee...

„Seid umschlungen Millionen !...“

„Diesen Kuss der ganzen Welt !...“

Alle Menschen werden Brüder

„Wo dein sanfter Flügel weilt !“

(„Imbrățișați-vă milioane !...“

„O sărutare lumii întregi !...“

„Toți oamenii sunt frați

Când adie aripa blândă a bucuriei...“)

Acestea erau și tendințele revoluției franceze, ale lui J. J. Rousseau dela care se inspirase și Schiller și Beethoven. Dar înțaița și conștiința lor realizare într-o lucrare monumentală și simbolică ca simfonia nouă, această soartă în lumea artelor, i-a revenit înaintea tuturor creatorilor desnădăjdutului și infirmului compozitor din cartierele mărginașe ale Venei. El a știut să scoată din adâncurile sufletului său eroic și să dea mulțimii nenumărate a tuturor oamenilor de bunăvoie, nădejdea și

lumina aceasta dumnezească. Flacăra din cer care va crește încă în decursul veacurilor, gândul ei bun e menit să plutească deasupra omenirii ca porumbelul licăritor al sfântului Duh. Iată gloria ei veșnică!

*

O lucrare ca aceasta, e ușor de înțeles, cere o pregătire și o execuție religioasă. Prea deasa ei apariție în fața marelui public, în orice atmosferă și în orice condițiuni, nu poate decât să o coboare. Sunt în schimb adevărate sărbători execuțiile rare și solemne ca acele dela noi ¹⁾.

În anul 1921, simfonia a noua a fost condusă de d-l G. Georgescu. În afară bineînțeles de G. Enescu, nimeni nu era mai indicat ca d-sa să ne-o dea. Admirabil interpret al muzicii germane d. Georgescu, cu temperamentul său excepțional de cald, cu instinctul său magistral care nu greșește aproape niciodată, este un adorator al lui Beethoven. Și numai cu iubire nemărginită se pot ridica mărețele clădiri ale credinței. D-sa a pus în oficierea slujbei toată puterea sufletului și a trupului său.

Suntem deprinși cu interpretările consacrate în străinătate. Oarecari tradiții de acolo ne par, poate fără temel, sacro-sancte.

Tot ce se depărtează de pildă de concepțiunea lui Weingartner ne pare ciudat și neașteptat. Se poate că greșim noi. E adevărat că dirigentul austriac ajunsese în maturitatea lui la o stăpânire desăvârșită a acestei muzici care nu se prea lasă stăpânită ci covârșește cu toată greutatea giganticei sale arhitecturi. Tocmai aceasta admiram la Weingartner. Linia mare, construcția sonoră a bucății, „*aufbau-ul*”, cum îl zic nemții. Momentul acela tragic și sublim de reluare în fortissimo a temei din partea întâia în tremurul vibrant al timbalelor avea la dânsul o respirație mai largă. Enescu obținea aci un efect impresionant accentuând întâia notă a bătăii timbalelor la fiecă două măsuri. În schimb concluzia primei părți a fost mai puternică la d-nul Georgescu.

Nici Scherzo-ul nu putea fi mai desăvârșit la nimeni decât la d-sa. Un singur detaliu supărător: Dublarea la corni a motivului al doilea (propusă de Wagner) motiv pe care-l execută instrumentele de lemn, denaturează tot desenul melodic.

Adagio, puțin cam lung trebuie să-și capete maximul de expresie. Enescu făcea din el o minune de poezie. În special cereasca melodie în *re major* pe care o cântă (expressivo) viorile și violele cere mai multă amploare. Deasemeni cred că trebuie mai punctat unisonul care taie (forte) cu trâmbițele lui *adagio-ul* către sfârșit.

Recitativul basilor și al violoncelelor din partea a 4-a a fost minunat „zis” de d-l Georgescu. Instrumentele cântau ca vocile

¹⁾ Când articolul de față a fost scris, simfonia IX-a nu se dăduse de cât de două ori.

omenești. *Fugato* suferia însă de oarecare confuzie. Cu toată precizia intrărilor succesive, nu se auzia ce e principal. Din pricina slăbiciunii corurilor, atacurile în masă nu tunau destul. Sfârșitul a fost luat într-o mișcare grandioasă de șeful nostru de orchestră, care și-a dat peste tot o trudă supraomenească, reușind să scoată tot ce se putea din vrednicia orchestrei, coruri și soliști.

Aceștia din urmă sunt tot acei din 1914. Deatunci au mai câștigat în experiență și au mai pierdut din prospețime. Foarte muzicală d-na *Drăgulescu*. Timbrul înalt al vocii d-sale o slujește bine în această dificilă partiție.

Ritmice și energice d. *Vrăbiescu*. Superb ca voce dar cam distrat bassul *Folescu*. Și, în sfârșit, laude pentru ținuta, frumusețea și îmbrăcămintea ei merită d-na *Constanța Dobrescu*, o apariție în-gerească, cu brațe marmoreane și ochii de azur.

EM. CIOMAC.

BATRÂNII

*E vară. Căldură.
La margine de gârle,
Stau, — bete de soare,
Șopârle — ;
Bătrânii 'n pragul ușei
Cu ochii ațintiți
Spre 'ndepărtată zare,
Tușind din colivia
Incovoiată de vreme,
În care un pul geme*

*Nerăbdător să sboare
Prin gratii, către soare,
Bătrânii
Respiră calda boare.
Și stau nepăsători,
Cu ochii ficși,
Increzători
În moartea ce 'ntârzle să-i cheme...
Pe când ochiul privește
Vreun punct imaginar,*

*Bastonul din mână,
Se plimbă pe nisip
Hoinar...
Arareori, în asfințit,
Când pierce încet a zilei lucire,
Bătrânii se ridică suspinând
De-o amintire,
Și șterg
Un șir de lacrimi moarte în priviri..*

ALEXANDRU BILCIURESCU.

UN ASPECT AL EDUCAȚIEI

Problema instrucțiunii care ia, în orice regim democratic, o extindere periculoasă de mare, suferă foarte rar o discuție serioasă și un examen atent. Din cele trei fetișuri, puse în circulație de revoluția franceză, instrucțiunea e consecința practică a celui dintâi. Fraternitatea e un cuvânt fără sens, egalitatea reprezintă numai o noțiune juridică (...în fața legilor), iar libertatea e singura noțiune care poate reprezenta ceva, dacă e înțeleasă însă, ca un pseudonim social, al cuvântului „privilegiu”. Libertatea, tradusă în politică prin sufragiul universal, presupune odată cu obligația cetățeanului de a participa, prin vot, la viața publică și pe acela de a poseda o conștiință. Școala obligatorie este, astfel, aspectul cel mai comun al unei democrații.

O anchetă asupra foloaselor instrucțiunii, adică întrebarea firească: *este oare și, în ce măsură, legitimă instrucțiunea?* nu se poate pune, fără să pari un nebun sau un reacționar. Ai putea riposta în zadar că ideile nu au vârstă. La o întrebare care, înainte de-a avea un aspect sau un scop politic, este un aspect de cunoaștere și unul legitim, ți se va răspunde, celace a răspuns matematicul Poincaré, pus să aleagă o soluție în metafizică pentru un matematic, chestiunea nici nu se poate pune. *Sunt chestiuni care nu se pot pune într-o democrație.* Dacă instrucțiunea schimbă cu ceva inteligența, dacă scade ori crește infracțiunile, dacă are vre-o înrăurire asupra capacității politice a unei țări, dacă activează sau contractă puterile unei culturi — atâtea chestiuni care nu se pot pune. Instrucțiunea generalizată a devenit un fapt și, ca fapt, trebuie acceptat. Artiștii vor trebui să înțeleagă și să afle în școala obligatorie, un dușman. O consecință a instrucțiunii face din artă un obiect util, curând un obiect sacru. Vom ajunge curând (ca în Rusia actuală) la protejarea artei de către stat, adică la amestecul statului în artă. Artiștii să mediteze la timp: „nu există mai mare pericol pentru artă, decât erijarea ei în instituție de stat, decât confuzia făcută între o artă agreabilă și una necesară, o artă superfluă și una socială, o artă inutilă și una obligatorie. Să nu susținem că inobilează și că ajută evo-

luția umană: nu cunosc nimic mai reacționar și mai demoralizator ca arta. Artiști: moartea artei stă în arta obligatorie.

Instrucțiunea, legitimă sau nu, a devenit astfel prima libertate democratică pusă, ca orice libertate, sub sancțiunea constrângerii. Fără să i se mai discute origina, serii de pedagogi au dresat imediat catalogul cunoașterii și, toate—dar absolut toate, mărfurile intelectuale, au fost declarate utile. Între vârsta de șapte și 18 ani, fericitul născut în statul sufragiului, moștenitorul câtorva generații cari n'au avut ocazia să asimileze o singură abstracțiune, va trebui să asimileze noțiuni de istorie, geografie, chimie, matematici, botanică și altele. Noțiunile sunt niște semne și capul elevului se umple, în loc de nutriție, de cifre.

Elevul știa ce-i acela măraru: va ști, de azi înainte, din carte și cu crida în mână, ce formă au ombeliferele. Din prietescul contact cu natura, elevul știa numai două, trei lucruri; de acum încolo va ști o mie de semne: adică nimic. Instrucția care i se dă, pretextul participării lui la viața publică, îl otrăvește la timp, ca să nu mai poată observa că s'a comis împotriva lui o crimă și că viața publică e jaf, prostie și necinste.

Răul, consacrat de lege, nu se mai poate discuta. Rămâne să se discute altceva: ce măsură ar putea atenua boala, ce doză ar fi necesară, ca instrucțiunea neputând folosi, să nu poată cel puțin dăuna? Problema fundamentală ar fi: în ce măsură și în ce condiții, lumea noțiunilor ar trebui predată ca să poată deveni o nutriție nepăgubitoare? Farmacia a rezolvit de multă vreme problema, transformând otrava în medicament. În termenii practicii, ce aspecte din cultură pot fi asimilate în vârsta de școală și, în speță, care e rolul profesorului, ca intermediar între otravă și organism. Profesorul va trebui pus sub sancțiunea unor constrângeri care pot, la nevoie, deveni penale — căci răspunderea lui nici nu se poate calcula. Un prost, a inventat, pentru copil pe-deapsa. Promovat, corigent sau repetent n'ar trebui să fie categorii pentru elev ci pentru profesor.

Profesorul e demiurg pe o sumă de raporturi. Ar putea să-ți povestească o mie și una de nopți, iar el poruncește să memori-zezi pe Virgil. Te-ar putea duce în câmp să afli numele și virtutea fiecărei plante: te obligă s'o cunoști din desenul de pe tabelă, din secția transversală. Ți-ar putea deștepta curiozitatea: îți deșteaptă frica și supunerea. Ți-ar putea face obiectul agreabil: ți-l face indigest. În fiecare copil, doarme inocent și capricios ceva din sultanul Shazar. Profesorul ar trebui să fie sclavul copilului și Șeherezada lui. Fiecare obiect de studiu ar trebui să devie, grație lui, o poveste ca cele din o mie și una. Dar dascălul, ca și Șeherezada, trebuie terorizat, ca să devie agreabil.

B. FUNDOIANU

CRONICA LITERARĂ

ION TRIVALE

Se împlinesc cinci ani de la moartea lui. Nu acesta e cel mai important lucru. Nu faptul că în fiecare toamnă mai trece un an de la sfârșitul său vitejesc ne îndreptățește să-i evocăm figura. Cronica literară nu se poate transforma într'un calendar, în care zilnic se găsește pe câte o filă un mort vrednic de pomenit. Dacă totuși în această toamnă târzie, care seamănă așa de mult cu aceea când a căzut luptând în războiul nostru cel mare, evocăm pe Ion Trivale, o facem din două motive: primul ni-l dă literatura de azi care dacă nu totdeauna naște morți atâția scribi, apoi foarte adesea produce din cei cari mor înainte să fi trăit cu adevărat. De aceea a vorbi de cei cari au murit, după ce au trăit cum trebuie să se trăiască, nu poate fi decât și mai util și mai plăcut.

Al doilea motiv se poate găsi în acele potriviri de netăgăduit între timpul când a trăit omul și cel în care este chemat la masa rotundă a spiritelor, sufletul lui odihnit de multa trudă a corpului.

Deci nu o datorie patriotică, după cum nici dorința de a scoate din uitarea nemeritată numele unui viteaz și a-i așeza chipul în marmoră pe un soclu, ne poate îndemna să ne amintim de cei câți au murit cu armele în mâini, de glonț dușman sau, dezarmați, au pierit ca prizonieri de lanțul și vitregia purtării inamice.

Prin naționalitate Ion Trivale nu ne-a aparținut. Vitejia lui nu poate fi o podoabă pentru noi. Ea e o calitate legată de individualitatea lui. Rasa căreia îi aparține nu a cunoscut nici ea prea adesea o astfel de virtute, pentru a și-o putea revendica. Ion Trivale a fost brav din temperament. Ca soldat nu a fost altfel decât cum a trăit. Bravura lui din viață și-a purtat-o mândru prin mijlocul celor de altă nație, de al căror patrimoniu cultural a vorbit fără înconjur. Negația care este una din caracte-

risticile spiritului său caustic, poate să fi fost și o caracteristică a rasei sale. Nici odată nu a apărut însă ca o armă de răsbunare într'un proces mai de mult deschis între două neamuri.

Ion Trivale nu a vorbit decât rare ori bine de literatura zi, lelor sale, pe care a judecat-ocu asprime și de la înălțimea plină de răceală a unei atitudini negative. Venia hrănit de prea multă literatură bună — în deosebi germană — era înzestrat cu acel spirit talmudo-germanic, datorită căruia nimic nu se poate admite înainte să fie bine cântărit în fiecare părticică a lui, dar mai ales ca om de cultură bogată își păstrase puterea de a sintetiza într-o vedere de ansamblu o cestiune privită mai întâi în amănunt și de a găsi o formulă fericită cu care să o încheie.

Ion Trivale își însușise în aceste caracteristice întregitoare ale spiritului său foarte mult din claritatea și sprintenia spiritului latin.

Având aceste aptitudini, oricât de intransigent ar fi fost nu putea să pară un apreciator nedrept și cu atât mai mult pornit. Judecata lui se ridica deasupra măruntelor cestiuni pe cari meseria de cronicar literar ți le scoate în cale. Luptând zi de zi, el și-a subordonat unei idei toată activitatea sa și a redus la un crez toate convingerile. Știind să se supună unei linii de conduită, linie dreaptă și limpede trasă, Ion Trivale este unul din cele mai disciplinate spirite pe cari le-a cunoscut critica noastră. Citind *Croniclele sale literare* ai impresia unui caracter care unește, copleșind într-o unitate inseparabilă, paginile cari îi compun volumul. Impresia aceasta de încheiat trebuie relevată. Ion Trivale a scris câți-va ani de-a rândul *Cronica literară*, sacrificându-se pe sine acestei meserii ingrâte. Totuși nu s'a lăsat micșorat de ea, ci a dominat-o. În loc să se pulverizeze sufletește în fiecare articol a sintetizat fiecare pagină într-o construcție sufletească unică. Cioplinind blocul de piatră, dalta sa ajunsese să svârle din ei numai cât era necesar. Fiecare lovitură avea o neobicinuită siguranță și în săparea tot mai pronunțată a liniei prime și în sbu-rătăcirea celor de prisos.

Dacă literatura ce-i servia materialul critic era săracă, înălțimea punctului de vedere adoptat îl ridica deasupra invectivei cu cari de cele mai multe ori întâmpini pe cei nechiemați. Luându-și în serios rolul de curățitor al ogorului literar năpădit de buruiănă, o făcea cu grija horticultorului care smulgând pirul brazdelor arată ucenicului de ce acesta nu trebuie să crească acolo.

Niciodată pirul nu era aruncat cu o simplă lovitură de casma din pământul bun de lucrat, niciodată când sămânța bună era descoperită pe piatră seacă, nu o lăsa expusă vânturilor care stărpesc puterile crescătoare, ci cu răbdare migăloasă o îngroapă în țărâna roditoare. O deosebită pietate pentru munca precursorilor meritoși, îl făcea pe Trivale să-și aducă aminte de ei la orice ocazie bună.

Umbra lui Gr. Alexandrescu este chemată cu prilejul cente-

narului asupra literaturii contemporane. Acest tradiționalism sănătos nu pornia dintr'o doctrină conservatoare îngustă. Nici lupta contra simbolismului nu era isvorâtă din înțepenirea în formulele osificate ale credințelor vechi și tocmai deaceia poate scumpe. Ca școală literară simbolismul se manifestase ca o cauză de rodomontadă goală, de formă neadoptată unui fond sufletesc. Fiecare problemă ce se punează era prinsă în raporturile ei firești cauzale cu sufletul vremii și cu toate contingentele contemporane, de care nu se poate să nu se țină seamă în judecățile literare.

Exasperat de banalitate și mediocritate, Ion Trivale se va fi simțit nefericit în meseria care-i cerea, să se ocupe de ele. Seriosul cu care o făcea și ascensiunea spre criteriul pur literar putea fi o scăpare pentru un suflet vrednic de altă hrană după cum anormalul schimonositor al lumii fiziologice te face să-ți pară mult mai minunată făptura perfectă. Dincolo de morbiditatea actuală stă idealul sănătății. În lecuirea bolii, ca și medicul clinician, aducea optimismul încurajator urmărind maximul de vindecări.

Se aștepta dela Ion Trivale cartea de critică în stil mare. Condiția era părăsirea croniciei literare, care — ca și gazetăria — duce mai sus, numai dacă știi să o lași la timp. În literatură ca a noastră ieșirea din foiletonistică, din cinematografierea zilnică, este o condiție de viață. Intrând prin ea în critică, Ion Trivale s'a supus legii celor mai mulți. Prin felul cum a intrat și mai ales cum se îndrepta spre ieșire, el a schimbat legi cari nu se pot schimba decât de cei aleși.

MIHAIL IORGULESCU.

După portretul sintetic al d-lui Mihail Iorgulescu, solicit atenția cititorului și pentru câteva umile rânduri scrise odinioară cu ocazia apariției volumului de *Cronice Literare* ale lui Ion Trivale. Sper că figura tânărului scriitor nu va pierde nimic, fiind văzută mai de aproape, — deși cu îngăduința ce se cuvenia unui începător:

„Apariția volumului d-lui Trivale e binevenită; în el salutăm fenomenul rar al unei conștiințe literare. Legile pedepsesc numai anumite fapte materiale; în sfera lumei morale, rămân însă ineficace. A avea o conștiință în domeniul literar este deci un merit singular, în realizarea căruia criticul aduce suficiente cunoștințe literare și o dialectică, greoaie și didactică, — impresionantă totuși prin seriozitate și convingere masivă.

D. Trivale nu are decât lipsurile vârstei și ale începutului.

Își trădează vârsta, de pildă, când ne întreține cu oarecare patos despre „dezorientarea generală a literaturii noastre“, sau când adaugă:

„Cronicarul de azi, amintindu-și de literatura eroică de altădată, privește îngândurat literatura industrială de azi, apăsător de conștiința nepuținței lui de a schimba lucrurile...“

„Dezorientarea“ este efectul unei insuficiențe de perspectivă; mănă și literatura de azi va deveni „eroică“.

Cu aceeași impetuozitate juvenilă caută să doboare scriitorii ridicăți fără ajutorul său. Iscălind rândurile: „Isbutit-am a reconstitui în toată hidoasa

ni diformitate acest monument grotesc al farsei poetice, care e *Cocoșul Negru*? — criticul crede în forța iluzorie a termenilor excesivi. Printr'un explicabil zel în sens contrariu, exaltă în chip inutil exagerat scriitorii nevalorificați încă: „Scena noastră, scrie el, profanată de operele *calpusanilor* dramatici, va fi regenerată (!) prin reprezentarea *Letopisișelor*, care trebuie să-și facă, înfășit, intrarea triumfală în Teatrul nostru național, fie că porțile lui i se vor deschide cu recunoștință, ca unui mântuitor (!), fie că va trebui să le sfărâme cu forța cuceritorului (!)*. — Ce zădărnice de cuvinte!

Tot pe seama inexperienței trebuie să punem și primirea necondiționată a schemelor scolastice ale d-lui M. Dragomirescu.

Voind să caracterizeze prea mult, d. Trivale cade în contradicție. Mă voi mărgini la un exemplu luat din articolul asupra d-lui S. Mehedinți.

„Fără îndoială, scrie criticul, că această lipsă de vigoare a stilului d-lui Mehedinți este compensată prin *calitățile intelectuale*“.

Dar mai jos pe aceeași pagină:

„Imaginația autorului se arată cu mult mai puțin dibace când e vorba să mănuiască abstracțiunile și să construiască *edificii de idei*“.

sau:

„D-l Mehedinți are desigur stilul *cel mai clar* dintre toți prozatorii noștri de azi“.

Dar mai jos:

„Dacă înclinarea sa firească pentru amănunt îl îndreaptă spre *incălcarea pedantă a stilului*...“

Nu poți avea în același timp și stil clar și stil pedant.

* * *

Prin însușiri de ordin moral și conștiință profesională, prin informație literară și spirit analitic, d. Ion Trivale e de pe acum un critic literar. Îi mai trebuie economia verbală, forma artistică, fuga de formule nebuloase, și mai ales fuga de „idolii“, la care se închină toți începătorii ce-și închipue că au o misiune reparatoare sau distrugătoare pe acest pământ...“

E. LOVINESCU.

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL REGINA MARIA

SUPREMA FORȚA, 4 acte

DE HARALAMB LECA

Haralamb Leca, deși stins de curând, este totuși o figură literară a generației Coșbuc-Delavrancea-Hasdeu-Vlahuță. Era profund deosebit de colegii lui, fără a poseda un talent mai personal. A cucerit în suprafață, ceea ce n'a cucerit în adâncime — și trecuse de mult epoca suprafetelor. A fost toată tragedia vieții și literaturii lui. Suflăt cu adevărat artist, s'a săbătut între aplecările proprii ale firei lui și *lipsa de sollicitudine* de a face un lucru de seamă. Și-a petrecut cea mai bună parte a vieții lui între culise — după ce scrisese cu o virtuozitate nelătecută încă până azi — poeme inspirate din cărți sau din ziare, iar când a început declinul a tradus, cu aceeași hărnicie necunoscută scriitorului român, romane, memorii, comedii, drame și o bună parte din repertoriul clasic francez — firește, mediocru: Racine și Corneille în faldurile romantice ale versului lui Victor Hugo!...

A scris teatru. Nu se ridică deasupra nivelului estetic ale celorlalte producțiuni. Și aci, Haralamb Leca birue prin cantitate.

Domnul Bulandra a montat „Suprema forță“, probabil, dintr'o socoteală dublă:

În această piesă domnia sa are un rol în care, fără multă sfortare poate fi desăvârșit. Și apoi, după „Bunbury“ de Wilde și „Diavolul“ de Molnar, mediocre, ar fi fost o adevărată necuviință să nu sereprezinte și un autor român. .

Haralamb Leca are prestigiul morții: a fost ales.

În ce ne privește vedem cu plăcere în „Suprema forță“ o virtute care ese din preocupările estetice propriu-zise. Între 1880—1910 a înflorit în țara asta (adică s'a „consolidat“ cum se zice în finanțe) boerimea cea nouă; în ultimii treizeci de ani, stăpânirea ei politică și economică este desăvârșită, atât de desăvârșită încât... nu mai are istorie. În această

clasă, în acest interval de timp, a pulsat o viață proprie, originală, cu durerile și frumusețile ei. N'a avut răsunet, din nefericire, în artă. Nici pictura, nici sculptura n'au rupt din atmosfera acestei vieți; nici poezia lirică; abia romanul (Duiliu Zamfirescu) — iar teatrul și-a ales parodia vieții politice. În ultimul timp, doi boeri, Miculescu și Florescu, au scris câte o dramă din viața noastră boerească (sau cum zic unii critici dramatici: „drame de salon“): „Mama“ și „Sanda“ — dar s'au oprit aci. Speranțele s'au spulberat, de cum s'au născut.

Haralamb Leca a avut ochiul deschis asupra acestei lumi, singura care putea mulțumi un urban, în definitiv lumea de unde se va trage și unde cultura noastră va avea răsunet multiplu... „Suprema forță“ este tăria de a trăi a unei femei din lumea noastră bună, a unei femei jicnite de copilul ei vitreg, părăsită de amant, lovită de moartea năprasnică a singurului ei copil, paralizată. E o adunare de nenorociri, cum nu se află decât în Shakespeare... dar fără intenții demonstrative de „supremă forță“. Personagiile sunt tăiate cu foarfeca dintr'o pânză uniform-melodramatică. Cu toată acea precipitare de evenimente, trebuie să scriim adevărul că „Suprema forță“ n'are acțiune dramatică și că toată piesa e doar o succesiune de scene narative; conflictul trece de la o scenă la cealaltă a piesei fără a avea tăria — mordantul — să se fixeze asupra unei probleme. A trecut astfel cu o ușurință spăimântătoare și asupra dramei atât de adânci a unei odrasle boerești care se reîntoarce la călugărițe, umilită, degradată de priverile unei vieți frivole — autorul s'a interesat mai mult de suferințele reale (dar fără interes dramatic) ale unei doamne care, într'adevăr, prea e persecutată de soartă.

Melodrama și pamfletul vor da pieselor lui Leca, totdeauna, un succes sigur pe lângă popor.

Ne-am convins de aceasta la sfârșitul actului al treilea, când publicul (și era public de premieră!) s'a dedat la adevărate ovațiuni. Doamna Lucia Sturdza-Bulandra izbucnește într'un râs de nebună (amantul o părăsește, copilul îi moare) și cade înșfârșit în șezut (va trebui să cadă astfel în fiecare seară!) doborâtă de nenorociri...

Soții Bulandra au jucat desăvârșit. Ne convingem cu fiecare piesă mediocră pe care o reprezintă, că autorul dramatic, cu astfel de actori, are nevoie de foarte puțin talent.

Gina Sandri, elevă de la Notre-Dame de Sion, ar putea crea una din cele mai frumoase figuri ale teatrului românesc, dacă ar fi mai conștientă, ar declama ceva mai puțin — chiar cu riscul de a fi necredincioasă textului lui Leca.

Decoruri de o rară frumusețe.

F. ADERCA.

CRONICA ARTISTICĂ

I. PAVELESCU *)

Expoziția din acest an a d-lui I. Pavelescu ne surprinde prin lipsa de alegere a lucrărilor, alegere cu care ne obișnuiseră expozițiile sale din ultimii ani.

Firește, d-l Pavelescu nu este un pictor excepțional, e chiar departe de a fi, dar, în ceea ce ne-a dat până acum ne-am deprins să vedem mâna unui sârguitor meșteșugar, lipsit de prețiozitatea cea atât de afișată a altorași mai ales, lipsit de vinovata sete a originalității.

Nu găseai, chiar, în lucrările sale, nici măcar urmele unor influențe.

Pictorul se găsisse, era el însuși pretutindeni și prin asta lucrările d-lui Pavelescu aveau ceva surprinzător de cinstit și de cuminte, ceva care satisfăcea în mod echilibrat ochii spectatorilor echilibrați.

Ochiul se odihnea liniștit în preajma realizărilor necăutate și firești.

Era pictură cinstită.

Și prin această pictură gospodărească — dacă mi-î permis să-i zic așa — expozantul oferia o treaptă chibzuită celor ce năzureau să devină înțelegătorii picturilor mai noi și mai inaccesibile nepregătiților.

Era aproape de ei și o puteau simți.

Prin asta, pictura d-lui Pavelescu era o necesitate inexorabilă pentru o dezvoltare normală a gustului artistic.

Iar grija pe care o pune în terminarea alegerii și aranjarea lucrărilor, ne făcea să credem că d-sa se complăce în acest modest și înțelept apostolat.

Expoziția de acum ne desminte.

Afară de câteva picturi curate, sala e plină de lucruri grăbite, roade ale întâmplării necontrolate, ceea ce dă ansamblului un aer de nesănătos și deslănat.

Și mai cu seamă, n'am înțeles de ce atacă d-sa portretul, când nimic, dar absolut nimic nu-l chiamă spre acest gen.

VICTOR ION POPA

*) Sala Regina Maria, Str. Berthelot 21

Convorbiri literare. — Bătrânul bunic moșă în scâncetul pruncilor literari. Din când în când bilețele ca următorul :

Catren
Răvnească alții titluri de
Aci la noi sau chiar și'n
Pe voi un cuget să vă ipitească.
Fost om cuminte 'n țara româ-
nească.

E. I. V.

Cu talentul poetic se unește și competența critică de oarece E. I. V. se ocupă cu severitate de revista noastră.

De-atunci și de-acolo. — Casa Școalelor ne oferă în *De-atunci și de-acolo* juaeruri poetice ca cel de mai jos :

Văzând că de Paște
Mă cam plictisesc
Am vrut a-l cunoaște
Pe Gott al nemfesc.

etc., etc.

De sigur că oricine ar semna George Ranetti aceste versuri.

Din Focșani primim **Anuarul Societății literare „Gr. Alexandrescu”** a elevilor de curs superior din liceul „Unirea” Focșani, anul școlar 1920-1921. Purtând No. 2, anuarul presupune existența unui No. 1. Din el aflăm cu satisfacție că există o societate literară de aproape un sfert de veac și cu o activitate apreciabilă — aceasta într'un oraș

din provincie, când în Capitală nu cunoaștem astfel de societăți bine organizate și cu o oarecare continuitate de muncă. Cu aceeași bucurăoasă stupefacție aflăm că în anul trecut s'au ținut conferințe despre Odobescu, Kogălniceanu, Mărimăe, Verlaine, Baudelaire, Dumas, Augier etc., etc. că s'au ținut un număr impunător de ședințe, în care elevii au analizat varii opere române și străine, într'un cuvânt, s'a întreținut cu zel interesul pentru literatură. Meritul acestei activități revine profesorului I. M. Rașcu. Cu o sută de astfel de profesori de limba română s'ar pregăti o nouă generație ce ar tăia o altă soartă scrisului românesc.

Convorbirile literare și-au ieșit din rezerva lor bine cunoscută. Voind să-și afirme o opinie în chestiuni literare, debutează printr'o severă notiță asupra *Sburătorului Literar*. Nu e tânăr refuzat dela *Sburătorul*, care să nu se prevaleze cu o colaborație poetică la *Convorbiri literare*. Nu putem deci discuta cu coșul redacției noastre. Ne-ar mai rămâne doar calea unei discuțiuni cu directorul acelei reviste, dar după vechea tradiție convorbiristă, d. S. Mehedinți nu-și citește probabil propria lui revistă și nu e răspunzător de mărunții ei croniciari. În aceste condiții, închidem diferendul, înainte de a-l fi deschis.

Nu voiu să riscăm dezastrul unei discuții, de pildă, cu maestrul Ciuchi.

CITITI

„BIBLIOTECA UNIVERSALA“

Care publică opere literare,
științifice, pedagogice, de utilitate publică
etc., etc., scrise de cei mai de seamă
scriitori români și străini, clasici
și contemporani.

Se pune în vânzare câte 3 volume
pe săptămână

PREȚUL FIECĂRUI NUMAR LEI 1.-

AU APARUT:

- No. 1— 3 *L. Rebreanu, Norocul* . . . Lei 3.-
„ 4— 4 *H. C. Andersen, Grădina
raiului* „ 5.-
„ 9—11 *I. Petrovici, Simțiri rostite* „ 3.-
„ 12—14 *Al. T. Stamatiad, Poemele
în proză ale lui Bau-
delaire* „ 3.-
„ 15—17 *E. Lovinescu, Portrete li-
terare* „ 3.-
„ 18—25 *Alex. Dumas-fiul, Dama cu
Camellii* „ 8.-

De vânzare la toate librăriile din România-Mare

Editura „ANCORA” Alcalay & Calafateanu — București, Str. Smârdan, 4

CENTRALA „MISSIR”

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

♦ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ♦

Sucursale : BUCUREȘTI — Str. Lipscani, 22 și Calea Victoriei, 110

In țară : Ploești, Buzău, Galați, Brăila, Focșani, Constanța,
 Temișoara, Brașov, Cluj, Cernăuți, Chișinău, Oradea-Mare,
 Arad, Târgul-Mureș, Râmnicul-Sărat, Pitești, Craiova,
 Turnu-Severin, Târgoviște, Botoșani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăți pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame și Domni

♦♦♦ Prețuri mai eftine ca oriunde ♦♦♦

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE**La PALATUL NOUȚĂȚILOR**

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale : Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI :: LENA-

JURI :: PÂNZETURI

ARTICOLE de MARIA J

: GALANTERIE :

Mare Raion de

FURNITURI de MODE

INCĂLTĂMINTE, etc.

Prețurile excepționale

: Gustați delicioasele :

produse ale

BONBONERIEI ::**:: RENAISSANCE**

cari se găsesc în detaliu la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

și la toate sucursalele

MISSIR

DIN ȚARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45